

De Lichte

INRICHTINGS- EN BEHEERPLAN LANDGOED DE LICHTE

Colofon
Opdrachtgever: Landgoed De Lichte
Tekst: A.C.M. Arends, D. Kooistra, Bosgroep?
Vormgeving: BolkDesign

Landgoed De Lichte
Website: www.delichte.nl
Adres: Bremerwei 12/16
Postcode 9248SH Siegerswoude

Contactpersoon: Agaath Arends
a.arends@xs4all.nl
Adresgegevens:
Bremerwei 16, 9248SH Siegerswoude
Tel 0516-541272

© A.C.M. Arends

Inhoud

Terugblik en Inleiding	4
Beschrijving plangebied	5
*Ligging	5
*Het historische landschap	5
*Bebouwingsgeschiedenis	6
* Nieuwe natuur	8
* Bodem en hydrologie	8
Streefbeeld natuurontwikkeling	12
*Huidige natuurdoeltypen per perceel	12
*Gewenste natuur en biodiversiteit	12
*Gewenste eindsituatie	13
*Planonderdelen	13
Beheer natuurgebied (later uit te werken)	15
*Bosperceel oost	15
*Bosperceel west foto bos	15
*Perceel natuurweiland	15
*Perceel natuurweiland	15
*Perceel agrarisch weiland Kaart	15
Openstelling	17
*Paden	17
*Hekken, bruggen en dammen	17
*Gedichtenroute	17
De woongroep	19
Het woonerf van Bremerwei 12	20
*Parkeerplaats	20
*Laanbeplanting	20
*Boomgaard	20
*Bramenstruweel	20
*Aanleg voedselbos	20
*Ecologische moestuin	21
Bijlage	22
*Flora- en faunainventarisatie	22

Terugblik en Inleiding

Landgoed De Lichte ligt in het natuurontwikkelingsgebied van het beekdal van het Koningsdiep. Hier wordt 500 ha nieuwe natuur gerealiseerd. De plannen hiervoor gaan terug tot 1998. Na herhaald uitstel moeten zij in 2027 klaar zijn.

It ferhaal fan it Alddjip. (2002)

It Alddjip is in lyts rivierke of einlik in leechlânstreamke dat yn de offisjele stikken altyd it Koningsdiep neamd wurdt. Doe 't ik hjir foar it earst kaam stie it wetter op it lân. De greidefûgels fleagen my om 'e earen. Ljippen, skriezen, tsjirken en wettersnippen. Mar it boerebedriuw is in protte feroare, de wetterpeilen binne yn de lêste 40 jier wol tweintich cm sakke en dat hat in grutte ynfloed op de fûgelstân hân. It is net de foks die 't dêr de oarsaak fan is.

Ik sit yn de Gebietskommisje fan it ROMgebiet Koningsdiep as fertsjintwurdiger foar de natuer- en miljeu-organisaasjes. ROM stiet foar Romtlike Oardering en Miljeu en it is de bedoeling dat der 500 bunder nije natuer realisearre wurdt by it Alddjip lans. Dizze nije natuer moat oanslute op de besteande natuergebieten. Meiïnoar sil dat de Ekologyske Haad Struktuer wurde moatte. En dy sil wer diel útmeitsjen fan Natura 2000, it Europeeske netwurk foar de natuer. De Gebietskommisje hat derfoar keazen om de lege grûn wêr 't de boeren net bêst út 'e fuotten kinne oan te keapjen. Dy sille dan als haadfunksje natuer krije. Wy hawwe oant 2018 de tiid om dizze plannen út te fieren. En dat koe noch wol in drege saak wurde, want de boeren hjir binne net sa bliid mei de plannen. Fûgeltjelân is moai mar it moat mar op in oar plak komme. It is lúkse en net echt nedich. De natuerminskjen tinke der fansels hiel oars oer. Dy fine dat de natuer sa hurd achterút rint dat it miskien net iens mear mooglik wêze sil om it tijp op 'e tiid te kearen. Ek oer de wetterstannen is it lêste wurd noch net sein. Hoewol it de bedoeling is om sa fluch mooglik de lege grûn oan te keapjen, hat de NLTO, de belange-organisaasje fan de boeren noch in nije wetterstanferleging oanfrege. De natuer- en miljeuferieningen hawwe hjir beswier tsjin makke. Yn ongefear 50 jier sil it Alddjip fan in lyts wyld streamke fia de normalisearring ta in ofwetteringskanaal en werom ta in natuerlike stream in protte feroaringen hawwe meimakke. En it is mar it bêste net te freegjen hoefolle jild dat koste hat en noch koste sil. En wat it de boeren opsmitten hat yn de jierren dertusken yn.

Na een lange voorbereidingstijd heeft Landgoed De Lichte in 2022 de status Landgoed, gerangschikt onder de natuurschoonwet (NSW) verkregen. Het landgoed is gelegen in het hart van de bovenloop/het oorsprongsgebied van het Koningsdiep of Alddjip. Natuurherstel en -ontwikkeling vormen de hoofddoelstelling. Het landgoed is 12 ha groot, bestaande uit moerasbos (de Petten), natuurlijk grasland, een perceel dat onder agrarisch natuurbeheer valt en een erf met bebouwing.

Twee historische boerderijen zijn opgenomen in het plan. De oudste boerderij is gebouwd in 1910 en is één van de weinige overgebleven ontginningsboerderijen. De tweede boerderij is gebouwd in 1922. In de boerderijen is een ecologische woongroep gevestigd. Duurzaam bouwen en wonen heeft grote prioriteit. Een ecologische tuin en hoogstamboomgaard maken deel uit van het plan en zijn reeds gerealiseerd.

Beschrijving plangebied

*Ligging

Op deze kaart is de ligging van het landgoed centraal in het brongebied aangegeven.

Op deze Topotijdreisfoto zijn duidelijk de oude meanders en de greppelstructuur in het weiland ten noorden van de Petten te zien. Dit land is nooit met zwaar materieel bewerkt of diepgeploegd.

*Het historische landschap

Het dal van het Koningsdiep of Alddjip is ontstaan in de voorlaatste ijstijd. Tijdens de laatste ijstijd is het uitgesleten dal opgevuld met zand. Nagenoeg het hele gebied is bedekt met een dun laagje dekzand van gemiddeld ongeveer een meter dik.

Langs de beek ontstonden zandruggen en -koppen.

'Aan weerszijden van het Koningsdiep ontstonden uitgestrekte en onbegaanbare hoogveengebieden. Niet alleen de keileemruggen kwamen onder het hoogveen te liggen, ook het laagveen in het beekdal

werd overwoekerd met een laag oligotroof veen. Op een kleine zone aan weerszijden van de beek – waar mesotrofe zeggenmoerassen lagen - en mogelijk een deel van de dekzandrug bij Bakkeveen na, lag het gehele onderzoeksgebied voor de ontginning in de Middeleeuwen onder een laag hoogveen. De aanwezigheid van dit, inmiddels grotendeels verdwenen, hoogveen is in verschillende onderzoeken aangetoond.'

'In het bovenloopgebied van het Koningsdiep domineerde deze hoogveengroei zo sterk, dat langs de beek zelf op den duur nauwelijks broekbossen en zeggenmoerassen meer voorkwamen. Daar bestond het natuurlijke landschap voor het hoogveenmoeras. [https://www.rug.nl/research/landschap/documenten/koningsdiep-rapport-De eerste tekenen van bewoning worden hier Bremerwei 16 is op de grens van zand en veen afkomstig uit de Hamburgercultuur van In de omgeving zijn ook potscherven en gevonden. Omstreeks 1230 bereikten middenloop van het Koningsdiep. Omstreeks 1900 werd begonnen hoogveenmoerassen in de gewonnen die via de wijken en tweede wereldoorlog is hier nog Bremerwei 16 staat onder het jaar 1908 vermeld: heide en water. In 1910 is het gebied daar ontgonnen en is als eerste de boerderij Bremerwei 16 gebouwd. Tot die tijd was er in het gebied nog levend hoogveen.](https://www.rug.nl/research/landschap/documenten/koningsdiep-rapport-De%20eerste%20tekenen%20van%20bewoning%20worden%20hier%20Bremerwei%2016%20is%20op%20de%20grens%20van%20zand%20en%20veen%20afkomstig%20uit%20de%20Hamburgercultuur%20van%20In%20de%20omgeving%20zijn%20ook%20potscherven%20en%20gevonden.%20Omstreeks%201230%20bereikten%20middenloop%20van%20het%20Koningsdiep.%20Omstreeks%201900%20werd%20begonnen%20hoogveenmoerassen%20in%20de%20gewonnen%20die%20via%20de%20wijken%20en%20tweede%20wereldoorlog%20is%20hier%20nog%20Bremerwei%2016%20staat%20onder%20het%20jaar%201908%20vermeld:%20heide%20en%20water.%20In%201910%20is%20het%20gebied%20daar%20ontgonnen%20en%20is%20als%20eerste%20de%20boerderij%20Bremerwei%2016%20gebouwd.%20Tot%20die%20tijd%20was%20er%20in%20het%20gebied%20nog%20levend%20hoogveen.)

'De belangrijkste maatregelen tijdens de ruilverkaveling waren de kanalisering en verlegging van het Koningsdiep, en het verdiepen en verbreden van andere watergangen' (idem, p14)

*Bebouwingsgeschiedenis

De boerderij Bremerwei 16 is in 1910 gebouwd van roze kalkzandsteen, dezelfde steen als de Victoriahoeve iets verder stroomafwaarts. Na 1950 vindt een steeds verdergaande intensivering van de landbouw plaats. In die tijd is de schuur verlengd, waardoor het aantal koeien vergroot kon worden van 8 naar 16. In december 1959 stemden 1684 (59%) mensen voor de ruilverkaveling en 1176 (41%) tegen. Het heeft zeker geholpen dat de stemmen van diegenen die niet kwamen opdagen automatisch werden omgezet in een stem vóór de ruilverkaveling. Bij deze ruilverkaveling verloor de boerderij zijn agrarische bestemming. Sinds de ruilverkaveling rond 1960 is het agrarisch gebruik van het omliggende land geïntensiveerd en is Bremerwei 16 onttrokken aan de landbouw. Vanaf die tijd zijn de weidevogels (kieviten, grutto's, tureluurs, kemphanen en watersnippen) grotendeels uit het gebied verdwenen. Bij de boerderij is één enkele plant gevonden die afkomstig zou kunnen zijn uit het aan de noordkant van het Koningsdiep gelegen voorwerk van het Benedictijner klooster Smalle Ee. Dit was een vrouwenklooster waar ongetwijfeld kruiden werden gekweekt. Deze plant bleek een medicinale plant te zijn, nl. hartgespan (Leonurus cardiaca). In een flora uit de zestiger jaren vermeld als zzz, zeer zeldzaam. De bladeren kunnen gebruikt worden voor het kruiden van erwten- en linzensoep. Vroeger werden ze ook gebruikt bij het bereiden van bier. De plant wordt al zeer lang voor medicinale doeleinden gebruikt bij hartklachten en spierkrampen.

De boerderij Bremerwei 12 heeft een gevelsteen waar het bouwjaar 1922 op staat vermeld. De boerderij heeft een bijzondere indeling. De koeien stonden met de koppen naar de achtergevel, terwijl de grote schuurdeuren zich in de westelijke zijgevel bevonden. Het land van de beide boerderijen grensde vroeger aan elkaar. Het is wenselijk die situatie te herstellen om versnippering tegen te gaan.

Verder van de weg heeft nog meer bebouwing gestaan die geheel is

verdwenen. Achter Bremerwei 12 stond het huisje van Sterke Ynze. Bij grondwerkzaamheden hebben we nog een 60 bijzondere dakpannen gevonden afkomstig van dit huis. Het gaat om dakpannen gemaakt in Achlum bij Draisma de Vries. Ze worden ook wel Lucas Ijsbrandszpannen genoemd, maar die zijn in Makkum gemaakt. Ze liggen soms nog op monumentale gebouwen zoals de Hervormde Kerk te Pingjum. Nog steeds doen verhalen over Sterke Ynze de ronde. Zo kon hij met in elke hand twee volle melkbussen over een sloot springen. Hij kwam een keer op de Brink in Bakkeveen, waar twee mannen bezig waren met grote moeite zware boomstammen op een wagen te laden. Sterke Ynze hielp een handje mee waardoor de klus in korte tijd was geklaard. De mannen gingen met zijn tweeën in het café een borrel drinken maar nodigden Ynze niet uit. Toen ze weer naar buiten kwamen lag de hele vracht weer op de grond.

*De recente geschiedenis van Bremerwei 12 en 16

Vanaf de aankoop in 1977 zijn de opstallen van Bremerwei 16 gerenoveerd met historische bouwmaterialen van sloperijen uit de omgeving. De panelen uit de kerkbanken van de kerk in Oud Beets, die in 1984 werd gesloopt na een blikseminslag, vormen nu de lambrisering van het voorhuis. De trap naar de zolder is afkomstig uit de A-kerk in Groningen. Afgedankte 15de eeuwse zolderbalken uit museum de Lakenhal in Leiden zijn uit een container gered en vonden een plekje in Siegerswoude. Daarmee geeft de boerderij een typerend beeld van de zeventiger- en tachtiger jaren, met zijn trek naar het platteland en hergebruik van door de afbraakdrift beschikbaar gekomen antieke bouwmaterialen. In ±1987 kwam Bremerwei 16 op de lijst van beeldbepalende boerderijen van de gemeente Opsterland na in 1977 nog op de lijst van af te breken panden te hebben gestaan. Opsterland heeft helaas nog steeds geen gemeentelijke monumentenlijst ondanks pogingen van o.a. Heemschut om hier verandering in te brengen.

Het plan voor De Lichte heeft een lange aanlooptijd gehad. Mw Arends woont sinds 1977 op Bremerwei 16, Siegerswoude. Sinds deze boerderij in haar bezit kwam, is er gezocht naar mogelijkheden om de achteruitgang van de natuurlijke rijkdom in de omgeving tegen te gaan. Het realiseren van een landgoed gerangschikt onder de natuurschoonwet (NSW) leek de beste optie om de hoofddoelstelling van De Lichte, het herstellen van de natuurwaarden in het dal van het Koningsdiep te realiseren.

Historisch gezien hebben landgoederen en buitenplaatsen een zeer grote bijdrage geleverd aan de instandhouding van Nederlandse natuur, lang voordat organisaties als Natuurmonumenten en de

Provinciale Landschappen deze taak ook op zich namen. Particulier Natuurbeheer is ook een opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (voorheen VROM, nu Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselzekerheid en Natuur en het Ministerie van Klimaat en Groene Groei) dat de ontwikkeling van de Ecologische Hoofd Structuur (nu NNN, Natuur Netwerk Nederland) voor 40% bij particulieren legde. De steeds wisselende politieke situatie noopt ertoe om particuliere initiatieven te ontplooiën om verdere stagnatie en achteruitgang van natuur en biodiversiteit in Nederland te beperken.

Naast natuur is de tweede doelstelling van De Lichte het opzetten van een woongroep om het landgoed ecologisch te bewonen en te ontwikkelen. In de beide boerderijen is daarom gewerkt aan aanpassingen die bewoning voor een woongroep mogelijk maken. Verder is er een opstal van stro en leem gebouwd op de plaats waar het huis van Sterke Ynze heeft gestaan. Dit "strohuis" is momenteel in gebruik als mantelzorgwoning.

* Nieuwe natuur

In 1998 kreeg de Landinrichtingscommissie Koningsdiep de opdracht 500-550 ha nieuwe natuur in dit gebied te realiseren als onderdeel van de EHS. Om tegemoet te komen aan de eisen van de boeren is de begrenzing vastgesteld op 500 ha. Inmiddels is meer dan de helft daarvan aangekocht. In de bovenloop van het Koningsdiep heeft de provincie bijna alle grond achter Bremerwei 12-16 reeds verworven. De bovenloop wordt ook wel de Mjûmer genoemd (het Meeuwmeer). Mw Arends streeft als milieubioloog al jaren naar herstel van natuurwaarden in dit gebied. In 2005 verwierf zij 1.2 ha binnen de begrenzing, die eerder was aangeboden aan de Dienst Landelijk Gebied, maar te duur bevonden (perceel 1009). Plannen om een landgoed te ontwikkelen gaan terug tot omstreeks die tijd. In dat kader is in 2010 Bremerwei 12 verworven met bijna 1 ha grond die direct tegen de begrensde natuurgrond aanligt en kort daarna perceel 1124. Ook bij de verbouwing van Bremerwei 12 zijn de belangrijkste kenmerken bewaard gebleven.

In 2013 streefde de Landinrichtingscommissie Koningsdiep ernaar de plannen voor natuurontwikkeling in de periode 2014-2021 gerealiseerd te hebben. Deze termijn is inmiddels verlengd tot 2027.

* Bodem en hydrologie

De bodem bestaat grotendeels uit????????

Hoogtekaart met stuwen en schouwsloten en peilen??????

Voordat de beek in de ruilverkaveling van de zestiger jaren grotendeels gekanaliseerd is, had de beek een meer natuurlijke loop. Op de Topotijdreiskaart van 1954 zijn oorspronkelijke meanders van het

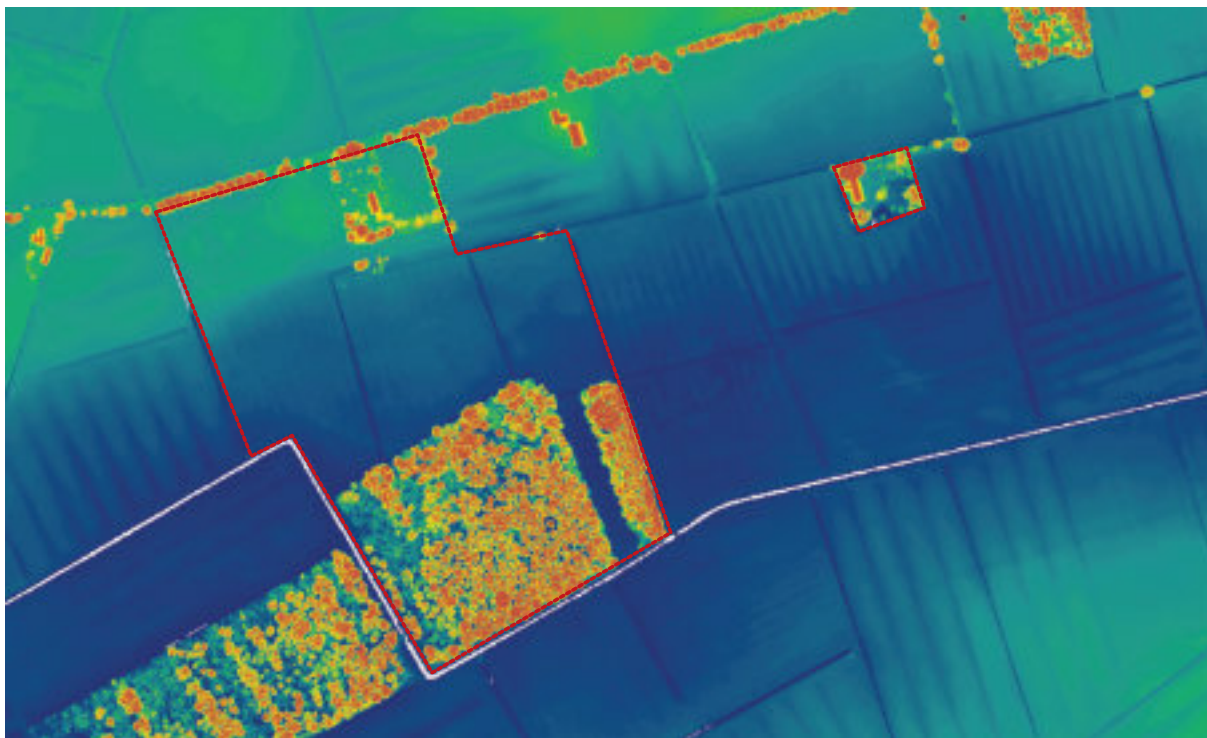
Alldjip duidelijk te zien. In de natuurplannen van de provincie zal dit gedeeltelijk hersteld worden.

[<https://waterecologie.nl/wordpress/wp-content/uploads/2022/01/Reeze-en-Laseroms-2015-Watersysteemanalyse-Koningsdiep.pdf>]. In de sloten is duidelijk te zien aan het vlies op het water dat er kwel is. Het koningsdiep is één van de beken die van het Drents Plateau naar het westen stromen. Waar de grond afloopt naar het beekdal is potentieel kwel mogelijk. P. 19-2 https://www.natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/obn2015-be-integraal-natuurherstel-in-beekdalen.066020.pdf 1.p 18/26/32

'Ijzerrijke kwel kan worden herkend aan de roestbruine kleur van de afzettingen van ijzerbacteriën. Kwel kan zich afspelen over afstanden van enkele meters tot vele kilometers. Het is de situering van kwelgebieden in het omliggende landschap die zeer belangrijk is voor hun ecologische verscheidenheid. Water dat onder druk uit de grond komt en ter beschikking is van de vegetatie, wordt aangeduid als kwel. In lagere delen van het landschap kan water, dat hoger op in de bodem is gedrongen, terug aan het oppervlak komen. Die natte zones worden kwelzones genoemd. Dikwijls zijn er sloten of een greppelstructuur te zien, omdat dergelijke zones bijna altijd werden gedraineerd. Ook ijzer- of kalkafzettingen kunnen wijzen op kwel. Plantensoorten die gebonden zijn aan mineraalrijk grondwater worden vaak kwelindicatoren genoemd. Maar kwel kan ook mineraalarm zijn. Het is dus niet altijd aan plantensoorten te zien dat er kwel aanwezig is.'

"Voorbeelden van soorten die gebonden zijn aan mineraalrijk grondwater zijn Dotterbloem, Holpijp en Bosbies. In stilstaand of zeer straag stromend water is Waterviolier een kwelindicator. In bronbossen zijn dit Bittere veldkers, Verspreidbladig goudveil en Paarbladig goudveil" (ecopedia)

Op onderstaande kaart is te zien waar het land het laagst is. Hier is ruimte voor waterberging en de aanleg van een meer (Het Nieuwe Meeuwmeer).
[<https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>]

Op onderstaande foto is de nieuwgegraven schouwsloot aan de oostkant van perceel 1009 te zien. De Landinrichtingscommissie en It Wetterskip hebben besloten dat dit een “no regret maatregel” is zodat dit onderdeel van het inrichtingsplan direct kon worden uitgevoerd.

Streefbeeld natuurontwikkeling

*Huidige natuurdoeltypen per perceel

Allereerst een overzicht van de percelen die samen het landgoed vormen met het provinciaal vastgelegde natuurdoeltype (nog aan te vullen).

De percelen:

(129 erf van de woonboerderij Bremerwei 16 valt momenteel buiten het inrichtings- en beheerplan)

131 smal iets hoger gelegen bosperceel

132 moerassig grasland met veel pitrus

133 perceel moerasbos

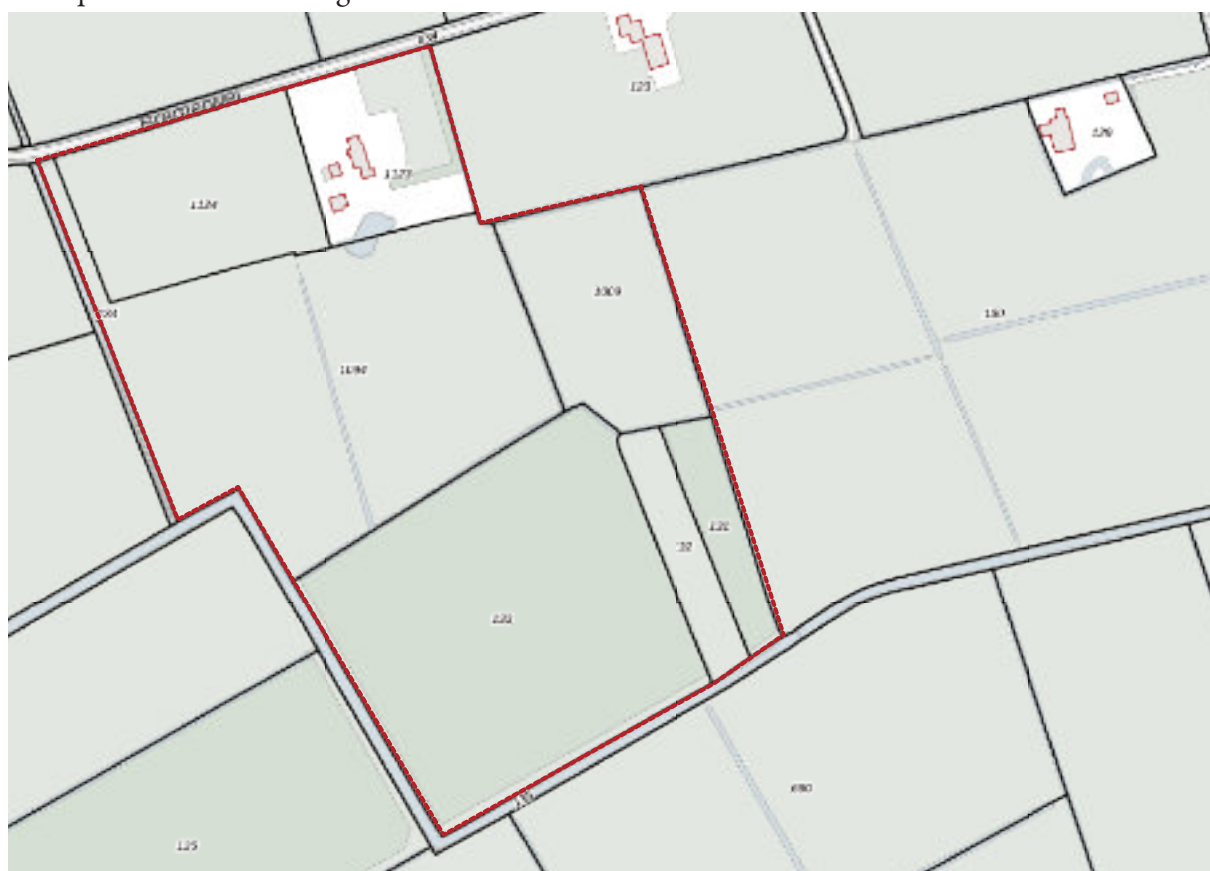
134 toegangspad voor het hekkelen van naastgelegen waterlossing

1009 perceel grasland

1094 perceel grasland

1123 erf met woonboerderij

1124 perceel weiland met agrarisch natuurbeheer

*Gewenste natuur en biodiversiteit

Aanbevelingen voor de bovenloop van het beekdal (vanaf de Beakendyk tot aan de grens met de provincie Groningen en het Voorwerkersveld) zijn:

- Behoud van de herkenbaarheid van het beekdal door middel van contrastwerking tussen de gesloten dekzandrug van Bakkeveen en het open beekdal van het Koningsdiep; Instandhouding van het kenmerkende microreliëf in het beekdal zoals dekzandkoppen, oude beeklopen en gave dalflanken.

- Behoud van de herkenbaarheid van de laagten van het voormalige Meeuwmeer en Wase Meer."

[<https://www.rug.nl/research/kenniscentrum-landschap/documenten/koningsdiep-rapport-compleet-klein.pdf>, p39]

*Gewenste eindsituatie

Het uitgangspunt bij de natuurontwikkeling is een zorgvuldige omgang met de omgeving. Het nog bestaande reliëf zal bewaard worden en de herkenbaarheid van elementen uit het verleden geaccentueerd. Te denken valt aan oude meanders van het Koningsdiep, nog aanwezige greppels en mogelijk dichtgegroeide poelen en laagtes.

Een afwisselend gebied met een grote biodiversiteit dat past in de landelijke omgeving is het doel. De door de overheid vastgestelde natuurdoeltypen laten slechts een beperkte toename van biodiversiteit en landschappelijke waarde toe. In dit beheerplan wordt daar op kleine schaal en in overleg met Wetterskip en Gebiedscommissie van afgeweken om tot grotere landschappelijke waarde en biodiversiteit te komen.

*Planonderdelen

In de percelen ten noorden van de Petten is op bovenstaande kaart een oude loop van het Koningsdiep te zien. In dit plan zal deze worden hersteld. Het gebied tussen de Petten en deze loop zal bij hoge waterstanden onderlopen en als waterberging dienen (zie kaart op de volgende bladzij).

De voormalige schouwsloot ten westen van perceel 1009 kan worden gedempt of verondiept aangezien de schouwfunctie verlegd is naar de oostkant van dit perceel.

De schouwsloot ten noorden van de Petten heeft zijn functie hierbij verloren en kan worden gedempt ten behoeve van een geleidelijke overgang van het bos naar het open gebied.

Overgangen van bos naar weide zullen minder "hard" worden gemaakt door aanplant van een mantel van lage struiken en struweel (A). Meidoorn, sleedoorn, lijsterbes, vlier, e.d.

Aan het noordelijke eind van de sloot door perceel 1094 zal een poel voor amfibien worden gegraven (E). Deze sloot wordt gedeeltelijk gedempt en verder verondiept.

De vrijkomende grond kan gebruikt worden voor een meer glooiende overgang van de verhoogde bosranden, waar gedurende decennia hekkelaafval is gestort (perceel 131).

Aan de zuidzijde of oostzijde van de Petten kan misschien een oeverwaluwwal worden aangelegd, dit hangt af van de plannen van de Gebiedscommissie Koningsdiep.

Hermeandering volgens oude loop met glooiende zuidoever. Hier zou het water zoveel mogelijk vrij moeten kunnen stromen. Tussen het bos en de beek kan dan een moerassig gebied ontstaan wat tevens als waterberging dienst kan doen (D).

Op bovenstaande plankaart zijn de herstelde meanders te zien en ten zuiden ervan zal een waterberging ontstaan als er enige grond wordt afgegraven. De overgang naar de Petten zal natuurlijke verlopen door de aanplant van een zoombegroeiing van laag blijvende struiken. De bruine lijn geeft de wandelpaden aan, gestipeld op de grond van de provincie. Aan de noordwestkant langs de waterlossing is een boomwal (B). Er si een strook van 5 meter vrijgehouden voor onderhoud. De laanbeplanting op het erf is ook op deze kaart aangegeven. In de noord-oost hoek van het erf komt een voedselbos (C).

- Beheer natuurgebied (later uit te werken)**
- *Bosperceel oost
 - *Bosperceel west foto bos
 - *Perceel natuurweiland
 - *Perceel natuurweiland
 - *Perceel agrarisch weiland Kaart

Openstelling

*Paden

Het landgoed is opengesteld. Een uitzondering hierop vormt het erf en een deel van het bos dat als rustplaats voor wild is bestemd. Dit wordt op de borden aangegeven.

*Hekken, bruggen en dammen

Er zijn twee toegangshekken voor wandelaars en landbouwwerktuigen aan de Bremerwei. Hier staan ook de officiële bordjes die het landgoed aangeven. Aan de oost- en westzijde zijn er weidehekken die toegang geven naar belendende percelen. Wegens de loop van een meander van het Koningsdiep zijn er enkele bruggetjes voor wandelaars en dammen voor landbouwwerktuigen noodzakelijk.

*Gedichtenroute

Langs de opengestelde paden bevindt zich een gedichtenroute bestaande uit 12 gedichten.

Zomer

De reeën in de rosse velden
flarden nevels in het eerste licht
altijd anders is het land

De wiersen met het ruige hooi
vliegend vliegend
in een windhoos

reeën in de ochtendnevel

De bron

Het water welt op
vloeit over de rand
als het niet wordt gedronken

het water zoekt zijn weg
terug naar de diepten
volgt de contouren van leven

steeds op weg
kan niets het weerhouden
het stromende water

ondergronds vindt het een loop
langs rotsen en leem
zinkt weg in woestijnzand

verdampt en vervluchtigt
keert weer tot de bron
in tienduizend jaar

De woongroep

*In de voormalige boerderijen Bremerwei 12 en 16 zijn in totaal 6 appartementen gerealiseerd. Eén hiervan staat ter beschikking van vluchtelingen. Het strobalehuis is momenteel een mantelzorgwoning. [foto](#)

Alle bewoners vormen samen een ecologische woongroep voor alle leeftijden.

Het woonerf van Bremerwei 12

*Parkeerplaats

Aan het begin van de toegangspad bevindt zich de parkeerplaats voor 4-5 auto's. Op het erf mag niet geparkeerd worden.

*Laanbeplanting

Langs de reed, het toegangspad komen laanbomen.

De Spaanse aak of veldesdoorn (*Acer campestre*) is een plant uit de zeepboomfamilie (*Sapindaceae*). Deze veldesdoorn is inheems en komt in heel West-Europa voor. Hij is goed voor de biodiversiteit. In de herfst kleurt het blad goudgeel, dit past goed bij de gele details van het voorhuis en het stenen bijgebouw en de friese geeltjes van het achterhuis van de boerderij.

*Boomgaard

Voor de woonboerderij bevindt zich de boomgaard. Hier staan historische streekeigen soorten hoogstam- en halfhoogstam bomen. De volgende soorten zijn er te vinden:

*Bramenstruweel

Op het achtererf groeit een verwilderd bramenstruweel. Hier is voedsel en broedgelegenheid voor diverse kleine vogelsoorten. Ook hazen vinden hier een veilige toevlucht.

*Aanleg voedselbos

Een voedselbos is een ecosysteem dat is opgebouwd uit lagen: van knolgewassen, bodembedekkers, kruiden, kleine en grotere struiken tot lage en hogere bomen, waarin dan weer klimmers een plek vinden. In een voedselbos worden de principes van permacultuur toegepast, waardoor er veel organisch materiaal beschikbaar is met als resultaat een gezond bodemleven.

Een voedselbos heeft vaak als doel om voedsel voor de mens te produceren, maar op deze plek is de hoofddoelstelling het bevorderen van de biodiversiteit. Er worden dan ook met name inheemse soorten toegepast. Door de afwisseling van de lagen, hoogteverschillen, open plekken en diverse hoekjes met meer of minder zon en wind ontstaat er een rijke leefomgeving voor allerlei vogels, insecten, amfibieën en kleine zoogdieren.

Het gaat om de volgende vooral inheemse soorten planten: lijsterbes, hazelnoot, vlier, meidoorn, sleedoorn, wilde appel, wilde kers, vuilboom, kornoelje, gelderse roos, klimop en vuurdoorn. Op het moment wordt hiervoor een plan gemaakt in samenwerking met twee particuliere initiatieven.

*Ecologische moestuin

Deze tuin voorziet in een groot deel van de groente en kruiden voor de bewoners van het landgoed. Er worden bijzondere soorten en oude groenterassen verbouwd, zoals pastinaak, aardpeer, winterpostelein, veldsla, schorseneren en vele soorten kruiden.

Bijlage

*Flora- en faunainventarisatie

Vogels

- Roodborsttapuit
- Huismus
- Roodborst
- Spreeuw
- Zwarte roodstaart
- Houtduif
- Gekraagde roodstaart
- Kneu
- Huismus
- Tjiftjaf
- Grasmus
- Winterkoning
- Koolmees
- Putter
- Graspieper
- Huiszwaluw
- Boerenzwaluw
- Heggenmus
- Roodborst
- Zanglijster
- Fitis
- Ringmus
- Grauwe Vliegenvanger
- Kneu
- Zwartkop
- Vink
- Merel
- Houtduif
- Wilde eend
- Vlaamse gaai
- Boomkruiper
- Bonte specht
- Buizerd
- Blauwe reiger
- Zwarte kraai
- Witte kwikstaart
- Pimpelmees

Planten

- Zompzegge
- Snavelzegge
- Scherpe zegge

- Holpijp
- Mannagras
- Liesgras
- Vossenstaart
- Glanshaver
- Rietgras
- Avondkoekoeksbloem
- Dagkoekoeksbloem
- Echte koekoeksbloem
- Kale Jonker
- Kaardenbol
- Egelskop
- Bitterzoet
- Schijfkamille
- Valeriaan
- Moeraswederik
- Waterkers
- Kikkerbeet
- Waterweegbree
- Ruw Walstro
- Scherpe boterbloem
- Wijfesvaren
- Zwarte bes
- Kornoelje
- Look zonder look
- Hartgespan

Insecten

- Kroosvlindertje
- Azuurwaterjuffer
- Variabele Waterjuffer

Overige

- Barnsteenslak met: Leucochloridium paradoxum
- Grote regenslak
- Pad
- Kikker sp
- Kleine watersalamander
- Vleermuis sp

**OPENGESTELD
PARTICULIER EIGENDOM**

Vrij wandelen op wegen en paden

Toegang van zonsopgang
tot zonsondergang

Honden aan de lijn

Deel van het particulier land is de toegang verboden
tot het gebied van de landbouw